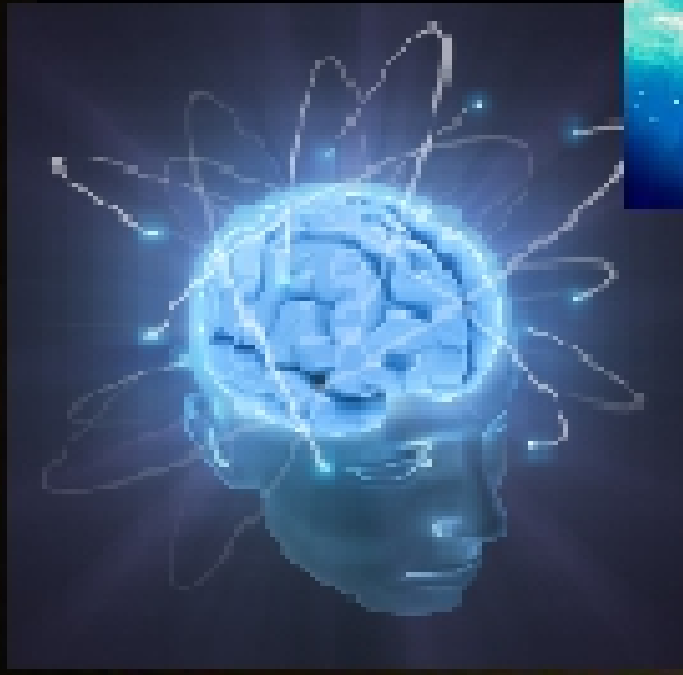

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Πρωτοπρεσβυτέρου
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
Ομοτίμου Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ορθόδοξη πίστη και φυσικές επιστήμες

Πρωτοπρεσβυτέρου ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
Ομοτίμου Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Στην Ορθοδοξία η αντίθεση -και σύγκρουση- πίστεως (ή Θεολογίας) και επιστήμης δεν είναι αυτονόητη. Πρόκειται για ψευδοπρόβλημα διότι και η Ορθοδοξία στην αυθεντική της έκφραση και πραγμάτωση είναι επιστήμη, με διαφορετικό όμως γνωστικό αντικείμενο.

Η Ορθόδοξη Θεολογία είναι επιστήμη και μάλιστα θετική, διότι έχει γνωστικό αντικείμενο και χρησιμοποιεί επιστημονική μέθοδο. Στην ορθόδοξη παράδοση διακρίνονται δύο γνώσεις ή σοφίες (Απόστολος Παύλος, **Ιάκωβος Αδελφόθεος** ως τον Γρηγόριο Παλαμά και τον Ευγένιο Βούλγαρη κ.λπ.). Υπάρχει η γνώση του ακτίστου (= Θεός) και η γνώση του κτιστού (= ο κόσμος ως κτίση και δημιουργία). Η γνώση του Θεού (θεογνωσία) είναι υπερφυσική και επιτυγχάνεται με την συνέργεια του ανθρώπου με τον Θεό. Η γνώση του κόσμου είναι φυσική και αποκτάται με την επιστημονική έρευνα. Μέθοδος της θείας γνώσης είναι η νήψη - κάθαρση της καρδιάς (Ψαλμ. 50, 12 - Ματθ. 5, 8). Θεολογία λοιπόν είναι η γνωσιολογία και γνώση του ακτίστου. Επιστήμη η γνωσιολογία και γνώση του κτιστού. Η γνώση στην επιστήμη της πίστεως ονομάζεται θέωση και είναι ο μόνος σκοπός της Ορθοδοξίας. Όλα τα λοιπά είναι μέσα προς αυτό το τέλος.

Οι δύο γνωσιολογίες, κτιστού και ακτίστου, εργάζονται με διαφορετικά όργανα και γι' αυτό τα μεταξύ τους όρια είναι ευδιάκριτα. Όργανο της επιστήμης της πίστεως δεν είναι η διάνοια, αλλά η καρδιά, που μπορεί να δεχθεί την ενοίκηση του ακτίστου, όταν η καρδιά καθαρθεί από τα πάθη και μπορεί να αναπτύξει, ως υπερφυσικό όργανο του ανθρώπου, την νοερή της λειτουργία (= ενέργεια του νου στην καρδιά). Η παρατήρηση και το πείραμα, βασικές παράμετροι της επιστημονικής μεθόδου, υπάρχουν και στην επιστήμη της

πίστεως.

Στην ησυχαστική μέθοδο θεογνωσίας υπάρχει η παρατήρηση ως θέα του ακτίστου φωτός - της θείας άκτιστης ενέργειας και το πείραμα ως δυνατότητα επανάληψης αυτής της εμπειρίας, που είναι κοινή σ' όλους τους επιστήμονες της πίστεως, δηλαδή τους Αγίους. Ό,τι συνεπώς είναι για τους φυσικούς επιστήμονες το τηλεσκόπιο ή το μικροσκόπιο, για τους επιστήμονες της πίστεως είναι η «καθαρά καρδία», που γίνεται ένα είδος «θεοσκοπίου». Η Θεολογία, ως λόγος περί του Θεού, μ' αυτήν την προϋπόθεση, λειτουργεί ως θετική επιστήμη και όχι ως μεταφυσική, στοχαστική δηλαδή θεολόγηση. Οι φυσικές επιστήμες επιδιώκουν την θέαση του μακροκόσμου και του μικροκόσμου. Η επιστήμη της πίστεως στοχεύει στην θέα(ση) του Θεού, ως ακτίστου φωτός, δηλαδή στην θέωση.

2. Με δεδομένη λοιπόν την ύπαρξη κατά την Ορθοδοξία δύο γνώσεων είναι αδύνατη η σύγκρουση Ορθοδοξίας και Επιστήμης. Η σύγκρουση αποφεύγεται, διότι έργο της επιστήμης είναι η γνώση της ουσίας και των μηχανισμών λειτουργίας των όντων. Έργο όμως της Θεολογίας είναι η γνώση του Θεού, του δημιουργού τους. Οι φυσικές επιστήμες ασχολούνται με το πώς. η Θεολογία με το ποιος και γιατί (τεολογία). Έτσι η Αγία Γραφή και τα έργα των αγίων Πατέρων (των επιστημόνων της πίστεως) είναι δυνατόν να έχουν επιστημονικά λάθη, σε σχέση με τα συνεχώς ανανεούμενα πορίσματα των φυσικών επιστημών. Θεολογικά λάθη όμως δεν έχουν. Ο θεούμενος - ο Άγιος, γνωρίζει τους λόγους των όντων, την αιτία της ύπαρξής τους και την εξάρτησή τους από τον Θεό. Η διερεύνηση όμως, όπως είπαμε, της ουσίας και της λειτουργίας τους είναι έργο των φυσικών επιστημών. Η Θεολογία, λοιπόν, μας γνωρίζει τον Θεόν και τον κόσμο ως δημιούργημά Του και όχι τις φυσικές επιστήμες, που είναι δημιούργημα του ανθρώπου. Ο Θεός στην Γραφή διδάσκει την αλήθεια για τον εαυτό Του και όχι την (επιστημονική γνώση) για την κτίση. Στην Γραφή μαθαίνουμε ποιος είναι ο Θεός, για να μπορέσει ο άνθρωπος να ανταποκριθεί στην αγάπη Του. Έτσι, στα επιστημονικά θέματα υπάρχει δυνατότητα αλλαγής γνώμης με βάση τα νέα πορίσματα. Στα σωτηριολογικά όμως θέματα ουδεμία αλλαγή είναι δυνατή, διότι η μέθοδος σωτηρίας - θέωσης είναι διαιώνια αμετάβλητη.

Οι Πατέρες (Προφήτες, Απόστολοι και όλοι οι Άγιοι), όταν κατέχουν και την ανθρώπινη σοφία (π.χ. Μ. Βασίλειος),

γνωρίζουν τις επιστημονικές θεωρίες της εποχής τους, τις οποίες όμως ερευνούν μέσα από το πρίσμα της Θεολογίας τους, αφού σκοπός τους δεν είναι η φυσική επιστημονική γνώση, αλλά η καθοδήγηση των πνευματικών τους τέκνων προς την σωτηρία και η προστασία τους από γνώση που είναι δυνατόν να εμποδίσει την πορεία τους προς την θεογνωσία. Η διάθεση όμως στην περίπτωση αυτή δεν είναι a priori πολεμική και απορριπτική, αλλά απλώς ποιμαντική και προστατευτική.

3. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οι φυσικές επιστήμες σε όλες τις εκφάνσεις και πραγματώσεις τους, συνιστούν αλληλοσυμπληρούμενες όψεις στην θέαση της φυσικής πραγματικότητας. Η οπτική όμως της πατερικής Θεολογίας είναι διαφορετική, όπως αποδεικνύει το πατερικό παράδειγμα.

Ο καθηγητής - επιστήμονας στην γνώση του ακτίστου είναι ο πνευματικός πατέρας («καθηγητής της ερήμου» ονομάζεται ορθόδοξα), που πρέπει να έχει την εμπειρία της θεώσεως. Με βάση αυτή την αρχή λειτουργεί η παράδοση της Ορθοδοξίας με κέντρο τις Οικουμενικές συνόδους. Το πλήρωμα των πιστών εμπιστεύεται την γνώση των θεουμένων, όπως οι επιστήμονες την γνώση και αξιοπιστία των ειδικών του χώρου τους. Σ' αυτή την συνάφεια φαίνεται και η ορθόδοξη σημασία του δόγματος. Η διδασκαλία της πίστεως (αυτό είναι το δόγμα ως εμπειρία των Αγίων) είναι το επιστημονικό εγχειρίδιο του επιστήμονος της θεώσεως και λειτουργεί ως οδηγός των άλλων προς την θέωση. Η Ορθόδοξη πίστη είναι τόσο δογματική, όσο και η επιστήμη. Δόγματα της επιστήμης με την κοσμική κατανόησή τους είναι τα αξιώματά της. Με αυτή την έννοια, κατά τον Marc Bloch, και η επιστημονική έρευνα είναι «προκατειλημμένη», όχι μόνο η Θεολογία. Χωρίς όμως αυτή την εκατέρωθεν «προκατάληψη» δεν είναι δυνατή η πρόοδος της διπλής αυτής επιστήμης.

4. Η αγιότητα, έτσι, δεν είναι εμπόδιο στην επιστημονική γνώση. Ακριβώς το αντίθετο. Άλλωστε ήδη στην Παλαιά Διαθήκη (Σοφ. Σειρ. 38, 6) ομολογείται: Ο Θεός «έδωκεν ανθρώποις επιστήμην ενδοξάζεσθαι εν τοις θαυμασίοις αυτού». Τίποτε δεν αποκλείει ορθόδοξα την δυνατότητα να είναι κάποιος κάτοχος και των δύο επιστημονικών γνώσεων, όπως συμβαίνει στους μεγάλους Πατέρες και Μητέρες της Ορθοδοξίας. Αυτό ψάλλει η Ορθόδοξία στις 25 Νοεμβρίου για την μεγάλη μαθηματικό του 3ου αιώνα, αγία Αικατερίνη: «Την εκ Θεού σοφίαν λάβουσα παιδιόθεν η Μάρτυς, και την έξω σοφίαν καλώς πάσαν μεμάθηκε». Αντίθετα, εκεί που υπάρχει

θρησκαιοποιημένη η ιδεολογικοποιημένη πίστη (στα διάφορα θρησκευόμενα του κόσμου), Θρησκεία και Επιστήμες χρησιμοποιούν το ίδιο όργανο, την διάνοια-λογική, και έτσι αναπότρεπτα θα έλθουν σε σύγκρουση, διότι τις θέσεις της θρησκείας δεν μπορεί να δεχθεί, από ένα σημείο και πέρα, η λογική, ενώ τα πορίσματα της επιστήμης δεν μπορεί να τα δεχθεί η θρησκεία, όταν αυτά συγκρούονται με θέσεις της θρησκείας ή της θρησκαιοποιημένης πίστης, που θεωρούνται επιστημονικές. Το πρόβλημα δε για την θρησκεία ξεκινά από την αποδοχή των ιερών βιβλίων (π.χ. Αγίας Γραφής ή Κορανίου) ως επιστημονικού συγγράμματος.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, γιατί στην Ορθοδοξία, όταν είναι Ορθοδοξία, δεν μπορεί ποτέ να υπάρξει περίπτωση Γαλιλαίου. Η αρνητική στάση των ορθοδόξων λογίων κατά του κοπερνικείου συστήματος, τον 18ο αι. δεν ήταν απόρροια πνευματικότητας, αλλά δυτικών επιρροών (σχολαστικών τάσεων), βιβλικισμού ή αναμονής των εξελίξεων της επιστήμης (Ευγένιος Βούλγαρης). Αντίθετα η σύγκρουση Πίστεως και Επιστήμης είναι όχι μόνο δυνατή, αλλά και φυσιολογική, όταν τα πορίσματα της επιστήμης κρίνονται με μεταφυσικά κριτήρια, ή η διδασκαλία της Πίστεως προσεγγίζεται με βάση τις αρχές και τα πορίσματα των φυσικών επιστημών, δηλαδή με κριτήρια άλλου χώρου. Στην περίπτωση αυτή η μεν επιστήμη θεολογεί (οπότε αυτοκαταργείται), η δε πίστη μεταβάλλεται σε φυσική επιστήμη (οπότε αλλοτριώνεται). Αυτό συνέβη έντονα στην Δυτική Ευρώπη, όταν η ωρίμανση της Φυσικής και γενικά των Θετικών Επιστημών εγκατέλειψε το αριστοτελικό κοσμοείδωλο και την μεθοδολογία του, ενώ η Δυτική Εκκλησία επέμενε σ' αυτά. Προεκτάσεις του δυτικού προβληματισμού και συνεπώς και συγκρούσεις (μάλλον διενέξεις) είχαμε και στην δυτικά σκεπτόμενη Ανατολή.

5. Στην συνάντηση Θεολογίας και Επιστήμης έγιναν τραγικά λάθη και από τις δύο πλευρές, που οδήγησαν στην εκατέρωθεν απολυτότητα και απομόνωση. Η Δυτική Εκκλησία επέμεινε στην κατά γράμμα ερμηνεία της Αγίας Γραφής, χωρίς αναφορά στην πατερική ερμηνεία της. Μετά την περίπτωση του Γαλιλαίου, εξάλλου, και από τις δύο πλευρές, η σύγκρουση θεωρείτο δεδομένη. Θύμα της αντίληψης αυτής τον 20όν αιώνα ο πάστορας-Lemaitre και η «περί Μεγάλης Εκρήξεως» θεωρία του, που αποκρούστηκε ως ανακάλυψη κληρικού! Συχνά, εξάλλου, στην σύγκρουση οδηγούσε η διαφορά στην χρησιμοποιούμενη εκατέρωθεν γλώσσα. Ο βιβλικισμός των

εκκλησιαστικῶν ἦλθε συχνά ἀντιμέτωπος με τὸν λογικισμὸ (λογοκρατία) τῶν φυσικῶν επιστημόνων. Ἡ θεμελίωση τῆς νοησιαρχίας στὴν Ἑυρώπη ἀρχίζει με τὸν ἱερό Ἀυγουστῖνο («credo, ut intelligam») καὶ κορυφώνεται με τὸν Καρτέσιο («cogito, ergo sum»). Ἡ προτεραιότητα δίνεται στὴν διάνοια, ἀκόμη καὶ στὸν χώρο τῆς Πίστης. Ὁ Θεός, τελικά, νοεῖται ὡς γνωστικὸ «ἀντικείμενο», που «συλλαμβάνεται» με τὴν δύναμη τῆς διάνοιας, ἡ ὁποία καταξιώνεται σε κύριο συστατικὸ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης.

6. Εἶναι ἐν τούτοις γεγονός, ὅτι ἡ ἐπιστῆμη στὴν Δυτικὴ Ἑυρώπη προῆλθε ἀπὸ τὴν Θεολογία. Ὅχι μόνο ἀπὸ τοὺς δυτικούς Πατέρες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Καρτέσιο, τὸν Λάιμπνιτς, τὸν Νεύτωνα, που ἦσαν καὶ θεολόγοι. Ἡ πίστη στὸν Θεό, συνεπάγεται τὴν ἀναγνώριση λογικότητας στὴν δημιουργία, που ἔτσι προσφέρεται γιὰ ἔρευνα. Ἀργότερα ὅμως τὸ «παιδί» ἐπαναστάτησε κατὰ τῆς μητέρας καὶ οἱ δρόμοι τοὺς χώρισαν. Αὐτὸ ὅμως δὲν συνέβη στὴν πατερικὴ παράδοση τῆς Ανατολῆς, στὴν ὁποία ὄχι μόνο συμπορεύθηκαν ἐπιστῆμη καὶ θεολογία, ἀλλὰ καὶ ἡ Θεολογία ἀποδείχθηκε ἐνισχυτικὴ στὴν ἀληθινὴ πρόοδο τῆς Ἐπιστῆμης. Ἀρκούν μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Μ. Βασιλείου (Εἰς τὴν Ἐξαήμερον, PG, 29, 3-208) καὶ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης (Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου, PG, 44, 124-256).

Ὁ Μ. Βασίλειος δέχεται ἀρχὴ τοῦ κόσμου καὶ δημιουργὸ Θεό: «Εἰ οὖν ἀρχὴν ἔχει ὁ κόσμος καὶ πεποιῆται, ζήτηι τις ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δους καὶ τις ὁ ποιητής». Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ὁδηγεῖ καὶ ἡ θεωρία τοῦ Big Bang.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης (PG 44, 77D) προσδιορίζει τὴν «ἀρχή»: «Τὰ πάντα ἦν ἐν πρώτη τοῦ Θεοῦ περὶ τὴν κτίσιν ὁρμή (= κίνηση), οἰονεὶ σπερματικῆς τινος δυνάμεως πρὸς τὴν τοῦ παντός γένεσιν καταβληθείσης, ἐνεργεῖα δὲ τὰ καθ' ἕκαστον οὕπω ἦν». Θα μπορούσε ὁ Γρηγόριος νὰ ὀνομασθεῖ προφήτης τῆς θεωρίας τῆς Μεγάλης Ἐκρηξης, ἀφοῦ ἡ «σπερματικὴ δύναμη» μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ με τὴν «ὑπερσυμπυκνωμένη μάζα» τῆς σύγχρονης θεωρίας.

Ὁ Μ. Βασίλειος (PG 29, 36B) δέχεται μὴ ἐξελικτικὴ πορεία στὴν κτίση, παρουσιάζοντας τὴν «πρῶτη ἀρχή», «ὠδίνουσαν μὲν τὴν πάντων γένεσιν, δια τὴν ἐναποτεθείσαν αὐτὴ παρά τοῦ δημιουργοῦ δύναμιν», ἀνέμενε δὲ «τοὺς καθήκοντας χρόνους (=

= κατάλληλους καιρούς), ίνα τω θείω κελεύσματι προαγάγη εαυτής εις φανερόν τα κινήματα».

Αυτό δε διότι -κατά τον Γρηγόριο (PG 44, 72B) «πάντων των όντων τας αφορμάς και τας αιτίας και τας δυνάμεις συλλήβδην (ταυτόχρονα) ο Θεός εν ακαρεί (ακαριαία) κατεβάλλετο».

Το σύμπαν, εξάλλου, κατά τον Μ. Βασίλειο (PG 29, 1164) έχει ζωή και πάλλει από κίνηση, αναπτυσσόμενο και διαμορφούμενο μέσα στον χρόνο. «Η της φύσεως ακολουθία εκ του πρώτου προστάγματος την αρχήν δεξαμενή, προς πάντα τον εφεξής διεξέρχεται χρόνον, μέχρις αν προς την κοινήν συντέλειαν του παντός καταντήση».

Και ο Γρηγόριος (PG 44, 148C) δέχεται μια εξελικτική πορεία στη φύση: «Καθάπερ δια βαθμών η φύσις, των της ζωής λέγω ιδιωμάτων, από των μικρότερων επί το τέλειον ποιείται την άνοδον».

Ο Μ. Βασίλειος δεν περιμένει από τη Γραφή όλες τις απαντήσεις, θεωρώντας αναγκαία την επιστημονική έρευνα: «...πολλά απειώπησεν (η Γραφή), τον ημέτερον νουν γυμνάζουσα προς εντρέχειαν (διερεύνηση), εξ ολίγων αφορμήν παρεχομένη επιλογίζεσθαι (να συναγάγει)...» (ΕΠΕ 4, 72/4). Όσοι Πατέρες είχαν επιστημονική-σχολική-κατάρτιση ασχολήθηκαν με τα φυσικά προβλήματα με βάση τις επιστημονικές γνώσεις της εποχής τους. Γι' αυτό σ' αυτά τα θέματα μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους, δεν έχουν όμως αντιφάσεις μεταξύ τους στα θεολογικά θέματα. Η ερμηνεία της Γραφής είναι έργο των θεοπνεύστων ερμηνευτών και όχι των επιστημόνων. Οι υπάρχουσες διαφορές μεταξύ πατερικής θεολογίας και επιστήμης δεν οδηγούν σε ρήξεις, διότι η αληθινή θεολογία αναμένει υπομονετικά την πρόοδο της επιστήμης για την κατανόηση των θεολογικών θέσεων. Δύο παραδείγματα: Η αρχή της απροσδιοριστίας (Heisenberg) βοήθησε στην προσέγγιση της Φυσικής με την Θεολογία, και τον «αποφατισμό» της (= αδυναμία ακριβούς προσδιορισμού). Εξάλλου ένας αμερικανός αστρονόμος έχει δηλώσει, ότι οι φυσικοί επιστήμονες μοιάζουν με ορειβάτες, οι οποίοι μόλις φθάσουν στην κορυφή του βουνού, βλέπουν τους θεολόγους να τους περιμένουν αναπαυτικά στην πολυθρόνα τους!

Βέβαια και όταν βρίσκουμε συμπτώσεις σε καιρία φυσικά προβλήματα μεταξύ Θεολογίας και Επιστήμης, σημαίνει ότι

έχουμε ταύτιση προβληματισμών και όχι αναγκαστικά και των πορισμάτων. Η μη σύγκρουση δεν σημαίνει πάντα και συμφωνία. Αφού όμως ο σκοπός κάθε πλευράς είναι άλλος, η Θεολογία δεν αντικρούει την επιστημονική θέση, για την ηλικία λ.χ. του ανθρώπου στη γη. Αυτό που την ενδιαφέρει είναι η δημιουργία του από τον Θεό και ο σκοπός της.

7. Όσον αφορά, συνεπώς, την Ορθόδοξη Θεολογία, με προϋπόθεση την πατερική παράδοση, βλέπει σήμερα την δυνατότητα συνεργασίας Θεολογίας και Φυσικών Επιστημών, ως προς τον εκσυγχρονισμό της Θεολογίας και τον εξηθικισμό της Επιστήμης. Είναι δε γεγονός, ότι το παλαιότερο συγκρουσιακό κλίμα έχει περιορισθεί στην εποχή μας, εκτός εάν παραμένουν οι εκατέρωθεν προκαταλήψεις. Οι Θεολόγοι δέχονται την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και οι επιστήμονες δεν αναμειγνύουν τον Θεό στην ερευνά τους. Άλλωστε, πίστη και επιστήμη δέχονται παγκοσμίους νόμους, και οι δύο δε, ζητούν την αλήθεια, την φυσική ή την υπερφυσική. Ο Michael Polanyi (*Personal knowledge*, 1969, σ. 266) δέχεται την πίστη ως την πηγή κάθε γνώσης, αφού «όλα τα βασικά πιστεύω μας στον επιστημονικό τομέα είναι αναπόδεικτα». Εξάλλου, τα κοσμοειδωλα, ακόμη και τα επιστημονικά, συναρτώνται και με τα διάφορα κοινωνικά μοντέλα, στον χώρο των οποίων παράγονται ή αναπαράγονται. Έτσι, διεισδύουν στην επιστήμη και υποκειμενικές ιδέες και προκαταλήψεις, υπό την επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Υπάρχει *Vorverstandis* και στην έρευνα. Καμιά κοσμοθεωρία, συνεπώς, δεν μπορεί να διεκδικήσει την αλήθεια στην πληρότητα της, όσο επιστημονική και αν είναι.

Η συνάντηση Θεολογίας και Επιστημών είναι αποτελεσματικότερη, όταν ο Θεολόγος διαλέγεται με αληθινούς ερευνητές (ελεύθερους δηλαδή και όχι «διαπλεκόμενους»), ο δε επιστήμων έχει απέναντί του συνεχιστές του Μ. Βασιλείου και του Ευγένιου Βούλγαρη και όχι φονταμενταλιστές δυτικού ή ισλαμικού τύπου. Ένοιωσα αιφνιδιασμό σε χώρα της Μ. Ανατολής, όταν Πρύτανης-Καθηγητής της Φυσικής - αναζητούσε ερείσματα της επιστήμης του στο Κοράνιο. Την τάση για απολυτότητα στην επιστήμη μετριάζουν οι παρατηρούμενες ασυμφωνίες μεταξύ των επιστημόνων, στην δε Θεολογία η γνώση του πατερικού παραδείγματος. Η Κβαντομηχανική διαψεύδει την αιτιότητα, αλλά ο Einstein διεφώνησε («Ο Θεός δεν ρίχνει ζάρια»). Από την άλλη πλευρά, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία πληρώνει ακόμη το έγκλημα του σχολαστικισμού

κατά του Γαλιλαίου. (Πρόσφατα απαγορεύθηκε στον νυν πάπα, ως πρώην αρχηγό της Ιεράς Εξέτασης, να επισκεφθεί το Πανεπιστήμιο του Γαλιλαίου «Sapienza». Ο Πρύτανης είπε: Δεν λογοκρίνουμε τον Πάπα. Ας διδάξει όπου θέλει, αλλά όχι σ' αυτό το Ίδρυμα...).

Μετριοφροσύνη δημιουργεί στον επιστήμονα το γεγονός ότι η επιστημονική γνώση έχει τα όριά της (πρβλ. Ε. Θεοδώρου, πρώην Πρύτανη του ΕΚΠΑ: Τα όρια της επιστημονικής γνώσεως, Αθήναι 1981). Ορθά λοιπόν η Επιστήμη δεν ασχολείται με το περί Θεού πρόβλημα, διότι θα μεταβαλλόταν σε μεταφυσική, αυτοαπορριπτόμενη. Δεν θα είναι πια θετική επιστήμη. Η επιστήμη δεν μπορεί να απορρίψει το ενδεχόμενο της ύπαρξης Θεού ως δημιουργού και προνοητού του σύμπαντος, διότι δεν έχει τα κατάλληλα όργανα, για να Τον συλλάβει. Γι' αυτό δεν μπορεί να κατηγορεί την Θεολογία ως μυθολογία και δεισιδαιμονία. Αλλά ούτε και η Θεολογία δικαιούται να κατηγορεί την Επιστήμη ως άθεη, δηλαδή με τα δικά της κριτήρια.

Για την δημιουργική όμως σύγκλιση και συνεργασία Πίστεως και Επιστήμης απαιτείται κοινή γλώσσα. Κατά τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη (ακαδημαϊκό), «πρέπει να φθάσουμε σε μια κοσμολογία κοινή και για τους Επιστήμονες και για τους Θεολόγους και πρέπει επίσης να συμφωνήσουμε στο τι συνιστά γνώση και αλήθεια». Σ' αυτή την κοινή γλώσσα έχουν φθάσει επιστήμονες, όπως ο Paul Davies (καθηγητής Θεωρητικής Φυσικής στο Newcastle), δηλώνοντας: «Η επιστήμη προσφέρει ασφαλέστερη οδό προς τον Θεό παρά η θρησκεία». Αλλά και ο γνωστός Β. φον Μπράουν, όταν δήλωνε: «Γιατί να βρίσκονται (πίστη και επιστήμη) σε αντίθεση; Η θρησκεία ασχολείται με τον Δημιουργό, η επιστήμη με την δημιουργία». Πρόσφατα δε, διαβάσαμε με έκπληξη (στο «Κ» της Καθημερινής της Κυριακής 3.2.08) σε συνέντευξη της μεγάλης Ελληνίδας ανθρωπολόγου κ. Κατερίνας Χαρβάτη: «Η επιστήμη και η θρησκεία δεν έρχονται σε σύγκρουση, γιατί δίνουν απάντηση σε διαφορετικά ερωτήματα: Η επιστήμη απαντά στο πώς και η θρησκεία στο γιατί».

Αντίθετα ανοίγονται προοπτικές για συμπόρευση και συνεργασία. Η επιστήμη με την βοήθεια της πατερικής Θεολογίας: α) διακρίνει τα όριά της, β) δέχεται σημαντική ηθική καθοδήγηση, συνειδητοποιώντας τον φιλόανθρωπο και διακονικό χαρακτήρα της, γ) αναγνωρίζει την αξία του

ανθρώπου, αφού η Θεολογία διδάσκει, ότι «το Σάββατον δια τον άνθρωπον εγένετο, ουχ ο άνθρωπος δια το Σάββατον» (Μάρκ. 2, 27), ή ότι ο άνθρωπος είναι «ζών θεούμενον» (Γρηγόριος Νύσσης) ή «θεός κεκελευσμένος» (= έχει μέσα του την εντολή να γίνει θεός) (Μ. Βασίλειος).

Αλληλοσυμπλήρωση Πίστης και Επιστήμης μπορεί να υπάρξει κυρίως στο οικολογικό πρόβλημα, δεδομένου ότι Ορθόδοξοι Θεολόγοι, όπως ο Οικουμενικός μας Πατριάρχης ή ο Σεβασμιώτατος Περγάμου Ιωάννης, αγωνιζόμενοι για την διάσωση της Φύσης, δεν παύουν να αναγνωρίζουν ότι το νόημα της δημιουργίας αποκαλύπτεται δια της επιστήμης, η δε Θεολογία εύχεται και στηρίζει την Επιστήμη, που αγωνίζεται για την διάσωση της Κτίσης.

Ας μην οριοθετούμε, λοιπόν, ο ένας την Επιστήμη του άλλου και ας σεβόμεθα τα πορίσματα της εκατέρωθεν έρευνας, που διεξάγεται με αυτοσεβασμό και ταπείνωση, διότι ο κόσμος μας δεν χρειάζεται μόνο τις φυσικές επιστήμες, αλλά και την επιστήμη της θεώσεως, εφ' όσον «ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται ο άνθρωπος» (Ματθ. 4, 4)

*«ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ» Πρωτοπρεσβυτέρου ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
Ομοτίμου Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών.*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»